

Szemle

Maurice és Jeannette. A Thorez házaspár életrajza *

1934. február 3-án, miután a Francia Kommunista Párt (FKP) ifjúsági szervezetének Ivryben tartott kongresszusa véget ért, Jeannette Vermeersch, a szervezet egyik vezetője a buszra várt, hogy visszatérjen párizsi albérletébe. Maurice Thorez, az FKP titkára, a politikai bizottság tagja csatlakozott hozzá: „Együtt szálltunk fel a buszra, és akkor megkérdeztem, hogy ő is Párizsba jön-e. Azt felelte: veled megyek, hozzád, s örökre ott maradok.” Ezt az epizódot Vermeersch emlékirataiban olvashatjuk. Ettől a pillanattól a két embert csak a halál választotta el egymástól. Maurice Thorez – 1930-tól az FKP főtitkára, a Komintern vezetőségének a tagja, 1945–1947 között többször miniszter – 1964-ben hunyt el. Jeannette Vermeersch, a Központi és a Politikai Bizottság tagja, 1945 és 1958 között nemzetgyűlési képviselő, majd ezt követően 1969-ig szenátor, 2001-ben távozott az élők sorából.

Wievriorka, a könyv szerzője, a jó hírű párizsi Politikatudományi Főiskola, a *Sciences-Po* tanára. Művében főképpen a döntő találkozást követő 30 év a történetét írta meg. Az ezt megelőző időszak a mű egyharmadát teszi ki. A könyv megírása az ötlettől a megjelenésig 7 évet vett igénybe. Ezalatt a szerző nemcsak az FKP archívumának és a Nemzeti Levéltárban elhelyezett Thorez-hagyatékának a dokumentumait kutatta, de felkereste azokat az

* Anette WIEVRIORKA: *Maurice et Jeannette. Biographie du couple Thorez*. Fayard, Paris, 2010. 687 p.

északi helyeket is, ahonnan a házaspár származott. Thorez bányászmillióból, Vermeersch a textilmunkásnők világából indult. Wievriorka a helyi levéltárak mellett kutatott a katonai bíróság és a rendőrprefektúra levéltárában is, ahová rendkívül nehéz és hosszadalmas volt a bejutás. Pedig semmi, a nemzetbiztonságra veszélyt jelentő anyagot nem talált egyikben sem. Amit talált, annak tartalma közismert volt (például Thorez dezertálása 1940-ben).

Az egész Thorez-hagyatékot nem tudta feldolgozni, hiszen az 450 (!) dobozt tölt meg, ehhez jön még az Ivry-sur-Seine-ben, a helyi levéltárban elhelyezett anyag. Wievriorka főként a kommunista vezető naplóját tanulmányozta: elsőként dolgozta fel ezt a nagyon értékes dokumentumot, amely Thorez „nem hivatalos” véleményét tükrözi. Bár semmi szenzációt, revelációt nem tartalmaz, lehetővé teszi, hogy jobban megismerjük az embert, s azt, ahogyan a döntések születtek. Emellett a családi légkörbe is bepillantást enged.

Thorezék hivatalosan 1947 szeptemberében kötöttek házasságot, ám közös történetük egyben az FKP, a nemzetközi kommunista mozgalom, és a francia nemzet történetének is fontos része. (Thorez 1934-ben már nős volt, de a válás után is jó kapcsolatokat ápolt volt feleségével és a házasságukból született fiával.) A szerző nem törekedett arra, hogy új megállapításokat tegyen az FKP történetéről, inkább támaszkodik a francia történetírás nagyon színvonalas, konjunkturális politikai (elő)ítéletektől mentes termékeire: Annie Kriegel, Danielle Tartakowsky stb. írásaira vagy a *Communisme* folyóirat cikkeire. (Sok kelet-európai – főleg „ifjú titán” – történész tanulhatna tőlük.)

Bizonyos aspektusokat elmélyültebben vizsgál a szerző, így például Thorez kapcsolatait a festőkkel (Picassóval, Fernand Leger-vel). A politikus különösen jó viszonyban volt Picassóval, akit védelmébe vett, amikor a Sztálin halálára készített, és a kommunista *Les Lettres Françaises* című hetilapban közzétett rajza miatt támadták. A *Guernica* alkotója az első egyike volt, aki meglátogatta a szovjetunióbeli hosszú (1950. november – 1953. április) gyógykezelésből visszatért főtitkárt. A művész szinte családtagnak számított Thorezéknel: családi eseményekre, karácsonyi, szilveszteri vacsorákra volt hivatalos. A főtitkár közbenjárt

Fernand Leger moszkvai kiállításának megszervezéséért, s ő írta a kiállítás katalógusának a bevezetőjét. Személyesen felügyelte a képek berakodását a szovjet hajóra Marseille-ben. (500–516.)

A könyv lapjain feltárulnak előttünk nem csupán a házaspár franciaországi vagy moszkvai mindennapjai (például a Komintern-munkatársak és a kommunista emigránsok lakóhelyének számító Lux Szállóban), de azt is megtudhatjuk, ahogyan – személyes jellegű eseményekkel keveredve – a nagy döntések születnek. Éppen amikor a Komintern felosztatásáról, megszüntetéséről döntöttek (1943. április), halt meg diftériában Dimitrov fia. „Van ebben az egybeesésben valami megrázó” – jegyzi meg a szerző. (325.)

Természetesen magyar vonatkozások is fellelhetők a könyvben. Éppen csak megemlíti Rákosit és Gerőt, akikkel Moszkvában, a háború alatt „egy fedél alatt” politizáltak. 1956 őszén Thorez naplójában gyakran esik szó Nagy Imréről. A francia kommunista vezető kezdettől fogva „fasiszta elemek akciójának”, „ellenforradalomnak” minősíti az október eseményeket. (557–558.)

Thorez, de még inkább felesége számára minden, a legkisebb szovjetellenes megnyilvánulás is „árulás”, „ellenforradalmi” tett volt. Nem értékelték igazán pozitívan az SZKP XX. kongresszusát sem. A zárt ülésen elmondott beszámolót az FKP gyakorlatilag eltitkolta, amikor nyilvánosan csak a „Hruscsov elvtársnak tulajdonított beszámolóról” beszélt. A főtítkár úgy látta, hogy a pártnak semmi lényegeset nem kell változtatnia politikáján. Példaként hozta fel a *Time*-nak 1946-ban adott nyilatkozatát a szocializmus-hoz vezető utak különbözőségéről. A házaspár hite a Szovjetunió és a kommunisták cselekedeteinek a helyességében rendíthetetlen volt, a legkisebb kétkedésnek sincs nyoma. Mindketten ezzel a hittel és meggyőződéssel hunytak el.

Vermeersch, mivel nem értett egyet pártjának az „ötök” csehszlovákiai intervencióját elítélő állásfoglalásával, lemondott politikai és központi bizottsági tagságáról. Egy ideig még lakóhelyének alapszervezetében politizált, olykor nyilvánosan is hallatta hangját, de az 1980-as években teljesen visszavonult.

A szerző nagy megértéssel, de megfelelő kritikával szemléli és mutatja be a házaspár élettörténetét, a francia életrajzírás legjobb

hagyományait folytatva. Ha magyarul is megjelenne, az nemcsak a történészeknek nyújtana sokat, de a szélesebb olvasóközönség is okulna belőle. Elősegítené, hogy tisztább képet alakíthassunk ki a múltból.

J. Nagy László